Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta
MmV@eduskunta.fi

Lausuntopyyntönne 12.10.2026 Dnro **HE 166/2026 vp**

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle saaristolaiksi

Yleistä näkökulmaa lakiesitykseen liittyen

Pohjois-Karjala on maan vesistö- ja saaristorikkaimpia maakuntia, lähes viidennes maakunnan kokonaisalasta on vesistöjä. Väestöstä (161 000 as.) 7 % asuu vakituisesti saaristoalueiksi luokitelluilla alueilla ja vapaa-ajan asukkaita on lisäksi noin 15 000. Saaria on 13 000 ja saaristoalueiden osuus kokonaisalasta on yli viidennes, järviä on lähes 5000. Maakunnan kehittämisen painopiste matkailu nojaakin pitkälti vesistöisyyteen ja saaristoisuuteen lippulaivana Pielisen rannalla sijaitseva Koli.

Edellä olevaan viitaten Pohjois-Karjalan maakuntaliitto pitää erittäin tärkeänä päivitystä saaristolakiin. Odotuksena on, että tuleva saaristopolitiikka huomioi asianmukaisesti maakunnan merkittävän painoarvon vesistöisyyden hyödyntämisessä ja suojelussa. Maakuntaliitto kannattaa saaristolain juridista päivittämistä ja monia uusia sisällöllisiä linjauksia asetetun työryhmän työn pohjalta jäljempänä kuvatuin linjauksin. Tärkeänä on nähtävä, että saaristolaki päivitetään nykyajan muutoksia vastaavaksi mm. etätyön ja monipaikkaisuuden tuomien mahdollisuuksien huomioimiseksi. Lain tarkoitusta on myös päivityksessä vahvistettava niin, että sen tulee olla vaikuttavuudeltaan vahvempi ja viranomaisia sitovampi.
Liikaa ei voi myöskään korostaa selvästi heikentyneen turvallisuuspoliittisen näkökulman merkitystä lain tarkoitusta avattaessa. Saariston asuttuna pitäminen on nykytilanteessa yksi merkittävä turvallisuutta edistävä elementti. Tämä koskee laajasti varsinkin itäisen Suomen vesistöjen pirstomia alueita.

Uudistamisprosessissa lain sitovuutta ja vahvistamista tulisi edistää myös sillä, että itse lakia konkretisoitaisiin saaristoasetuksella ja valtakunnallisella saaristo-ohjelmalla. Laki toimisi asetuksen annon ja saaristopolitiikan perusteena. Mikäli saaristolain kirjauksilla tavoitellaan todellista vaikuttavuutta, niin tarvittaisiin enemmän velvoitteita. Lausunnolla oleva, puitelain tyyppinen saaristolakiesitys ei valitettavasti tätä ole. Pykälät eivät ole yleisluontoisuutensa ja tulkinnanvaraisuutensa vuoksi yksityiskohtaisesti velvoittavia. Kaivataan selkeämpiä kirjauksia saaristopolitiikan toteutuksesta ja seurannasta. Esitetyillä kirjauksilla saaristolain vaikuttavuus uhkaa jäädä valitettavan ohueksi.

Pykäläkohtaiset kommentit saaristolakiesityksestä ja sen perusteluista

2 § Saaristopolitiikan toteutus ja seuranta

Tarvitaan esitettyä vahvempi kirjaus, missä mainitaan maa- ja metsätalousministeriö vastuullisena ja koordinoivana saaristoasioiden hoidon ministeriönä.

4 § Saaristokunta

Saaristokuntia määrittäessä tulee huomioida esitetyn lisäksi myös kausiasukkaiden määrä kunnassa. Tämä olisi vastaava käytäntö kuin saaristoisten hyvinvointialueiden kohdalla.

Kausiasukkaat käyttävät kuntien kulttuuri-, liikunta- ja vapaa-ajan palveluja varsin laajasti, mm. kirjastopalvelut ovat kausiasukkaiden käytössä. Merkittävä kustannus tulee kunnille myös infraan liittyvistä menoista kuten vesihuollosta ja viemäröinnistä. Tutkimusten mukaan Pohjois-Karjalan saaristoisilla alueilla (kunnissa) on merkittävä määrä kausiasukkaita, jotka käyttävät edellä mainittuja kuntien palveluja.

Saaristokuntien määrittelyssä tulee myös ottaa huomioon Itä-Suomen kuntien laaja vesistöjen rikkoma ominaispiirre, millä on merkittävä vaikutus palvelujen järjestämisen kustannuksiin. Myös on huomioitava näiden saaristoisten kuntien asuttuna pitäminen turvallisuuspolitiikkaan viitaten.

5 § Saaristoinen hyvinvointialue

Asetuksella annettavaa hyvinvointialueen saaristoisuuspisteytyksen alarajaa tulee laskea niin, että se huomioi paremmin Itä-Suomen. Nyt vain yksi hyvinvointialue pääsee rimaa hipoen lisärahoituksen piiriin, kun merenrannikoilla alueita on useita. Kausiasukkaiden painoarvoa on lisättävä selvästi määrittelyssä, mikä takaa tasapuolisemman ja oikeudenmukaisemman pisteytyksen. Lisäksi pisteytyksen tarkistus tulee toteuttaa kolmen vuoden välein esitetyn viiden sijaan.

7 § Yhteysalusliikenteen palvelut

On tärkeää, että yhteysalusliikenteen turvaamisesta on kirjattu oma pykälä. Olisi tärkeää, että samaan pykälään kirjattaisiin vahva maininta myös maantielautoista ja -losseista, vaikka niistä säädetäänkin ensisijaisesti laissa liikennejärjestelmästä ja maanteistä. Lossit muodostavat edelleen merkittävän liikennepalvelun, mihin on viime vuosina kohdistunut liikennöinnin rajoittamisuhkia Pohjois-Karjalaakin koskien. Saaristolaissakin on tärkeää huomioida lossit.

Pykälän otsikko tulee muuttaa niin, että siihen kirjataan lossit. Pykälään tulee kirjata siitä, että valtion on huolehdittava lossiliikenteen turvaamisesta. Losseilla turvataan paitsi vakituisen asumisen ja kausiasukkaiden palvelut, myös elinkeinotoiminnan tarpeet vaikkapa tärkeisiin puunkuljetuksiin liittyen.

9–10 § Saariston elinvoiman kehityksen ja erityispiirteiden huomioon ottaminen (9) ja saariston elinkeinotoiminnan edistäminen (10)

Elinkeinotoiminnan tukeminen saaristolain mukaisesti ei ole käytännössä juurikaan konkretisoitunut.

Tukia suunnattaessa löyhä kirjaus ei ole tullut huomioitua mm. EU-varoja jaettaessa.

Valitettavasti uuden lakiesityksen kirjaukset eivät tuo tähän ongelmaan ratkaisua.

Tämä epäkohta tulisi saada korjattua vahvistamalla elinkeinotoiminnan pykälän kirjausta ja tarkentamalla sitä mahdollisesti asetuksella. Esimerkiksi aluekehittämiseen liittyvissä EU-varojen hankejaoissa saariston ja saaristomaisten alueiden/kuntien elinkeinojen kehittämishankkeet tulisi huomioida lain mukaisesti. Olisiko mahdollista huomioida tämän pykälän kohdalla viittaus ns. aluekehityslakiin (756/2021), millä edistetään mm. kasvua ja kilpailukykyä sekä asukkaiden hyvinvointia ja elinympäristön laatua.

Maakuntaliiton esitys konkreettiseksi kirjaukseksi olisi seuraava:
Saariston elinkeinotoiminnan edistämiseksi on muun lainsäädännön (mm. aluekehityslaki 756/2021) mukaisia tuki- ja kehittämistoimia suunnattaessa katsottava saariston erityisolosuhteet tuen tarvetta lisäävänä tekijänä.

13 § Saariston tilanne- ja kehityskuva

Pykälän mukaan valtioneuvoston on annettava säännöllisesti saaristoalueiden tilanne- ja kehityskuva, minkä valmistelusta vastaa maa- ja metsätalousministeriö.
Pykälään tulee lisätä mainінta maakuntien liitoista, jotka toimivat alueilla lakisääteisinä ja virallisina aluekehitysviranomaisina. Liitoilla on maakuntien aluekehityksestä ja sen tilanteesta erittäin hyvä kuva ja saaristoalueiden kehityskuvassa tämä viranomaisresurssi oman alueensa asiantuntija on hyvä ottaa käyttöön kirjauksella saaristolakiin. Kyse ei olisi ns. uudesta tehtävästä, vaan liittojen tehtäväkuvaan kuuluvasta maininnasta. Paikallinen näkemys saaristoalueiden tilanteesta vahvistuisi ja edesauttaisi saaristolain hengen toteutumista. Tilanne- ja kehityskuvassa tulee erityisesti huomioida Itä-Suomen haasteellinen tilanne ja pyrkiä näin vahvistamaan vesistöisten maakuntien asemaa.

Maakuntaliiton esitys kirjaukseksi olisi seuraava:
Maa- ja metsätalousministeriö vastaa saariston tilanne- ja kehityskuvan valmistelusta yhteistyössä maakuntien liittojen kanssa.

14 § Saaristoasiain neuvottelukunta

Maakuntaliitto näkee tärkeänä, että saariston kehityksen edistämistä, toimenpiteiden valmistelua sekä niiden vaikuttavuutta seurataan mahdollisimman korkealla poliittisella tasolla. Tässä mielessä kansanedustajien osallistuminen saaristoasioiden kehittämiseen on nähtävä erityisen merkittävänä ja jopa korvaamattomana. Ilman saaristoasiain neuvottelukunnan korkeaa statusta asioiden eteneminen poliittiseen päätöksentekoon heikkenisi.

Maakuntaliitto kiinnittää huomiota myös siihen, että parlamentaarisen poliittisen edustuksen rinnalla neuvottelukunnan kokoonpanossa huomioitaisiin lisäksi alueellinen edustavuus. Tämä ei edellyttäisi lain muutosta, vaan voitaisiin toteuttaa ministeriön valmistelevassa virkatyössä liittyen neuvottelukunnan nimeämiseen. Puolueilta toivottaisiin koordinointia keskenään ja ministeriön suuntaan niin, että poliittisissa esityksissä henkilöistä neuvottelukuntaan olisi alueellisia vaihtoehtoja. Näin

edistettäisiin sitä, että neuvottelukunnan kokoonpanossa olisi edustusta maan eri puolilta vesistöisyys ja saaristoisuus huomioiden.

Lisäksi neuvottelukunnan työtä tukevan sihteeristön toimintaan ja tukitoimiin on hyvä kiinnittää huomiota. Saaristoasioiden eteenpäin viemisessä sillä on merkittävä rooli. Tässä työssä olisi hyvä miettiä sivutoimisten asiantuntijoiden nimeämistä alueilta sihteeristöön aiempien käytäntöjen mukaisesti. Tällä edistetään laaja-alaista asiantuntijuutta saaristoasioissa ja lisätään tärkeää yhteydenpitoa kentälle kuntiin, maakuntien liittoihin, yhdistyksiin ja asukkaisiin. Vuoropuhelu saaristoasioihin liittyen on tärkeää ja sillä myös tiivistetään ns. saaristoperheen yhteyttä.

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto painottaa, että edellä mainituilla toimilla varmistetaan ns. Sisä-Suomenkin saaristoalueiden tiiviimpi mukanaolo neuvottelukunnan työssä. Saaristoasioiden edistämisessä tarvitaan ehdottomasti kaikkia potentiaalisia resursseja käyttöön myös alueellisuus huomioiden. Valitettavasti on todettava, että viime vuosina Sisä-Suomen saaristoalueiden ääntä ei ole tarpeeksi kuultu. ”Saaristoperheellä” ei ole varaa siihen, että syntyy epäluottamusta alueiden kesken.

Muuta kommentoitavaa saaristolain päivittämiseen liittyen

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto toteaa, että tärkeän saaristolain uudistamisprosessissa on hyvä kiinnittää huomio myös itse lakia edistäviin ja tukeviin toimiin. Saaristolain säädösten lisäksi tulee huomioida sitä konkretisoivien saaristoasetuksen ja saaristo-ohjelman tarkastelu.

Maakuntaliitto esittääkin, että saaristolakiin kirjattaisiin säädös ohjelma-asiakirjaan liittyen.
Saaristopolitiikan tärkeimmästä työvälineestä, saaristo- ja vesistöalueohjelmasta (Saaristo-ohjelma) on tärkeää saada oma pykälä saaristolakiin, millä edistetään Suomen ainutlaatuisten saaristo- ja vesistöalueiden vahvuuksia menestystekijöinä.

Nimetyille saaristokunnille taloudelliset vaikutukset valtionosuuksien muodossa ovat nykykäytännössä vaihtelevat. Varsinaiset saaristokunnat (8 kpl) saavat kohtuullisesti rahoitusta, mutta saaristo-osakunnat (40 kpl) vuonna saavat todella pienen osuuden.

Lähinnä merkitystä kunnille ja maakunnalle kaikkiaan on sillä, että näin valtio osoittaa tunnistavansa saaristoisuuden ja vesistöjen rikkoman aluerakenteen olosuhteet sekä niiden vaatimat erityistoimenpiteet.

Maakuntaliitto esittää, että valtionosuuksien lisäosiin tulee osoittaa nykyistä enemmän rahoitusta, koska varsinkin saaristo-osakuntien lisät eivät kata vesistöisyydestä koituvia lisäkuluja kunnan järjestämiin palveluihin liittyen.

Lisärahoitus voitaisiin toteuttaa valtionosuusjärjestelmän sisällä pienin painopistemuutoksin ilman, että siitä koituisi menokasvua valtiolle. Saaristolain henki ja tarkoitus tulisi näin toteen näytettyä edes hieman korkeampina valtionosuuksina. Valtionosuusjärjestelmän pikaista uudistamista on myös edistettävä ja huolehdittava

siitä, että saaristokuntien määrittely tapahtuu tasa-arvoisesti ja avoimesti uudessa järjestelmässä.

Lopuksi Pohjois-Karjalan maakuntaliitto kiittää saamastaan lausuntopyynnöstä ja mahdollisuudesta tuoda esille näkökulmia liittyen saaristolakiesitykseen. Hyvä että lausunnon myötä vesistörikkaan maakunnan ja sen kuntien näkemykset tulevat huomioitua.

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto

Markus Hirvonen
maakuntajohtaja

Lisätietoja:
Tiainen Seppo, kuntakehityspäällikkö
seppo.Tiainen@pohjois-karjala.fi
puh. 040 052 9480?

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu. Voitte tarkastaa allekirjoituksen oikeellisuuden kirjaamosta.